

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА
АКАДЕМІЯ»
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

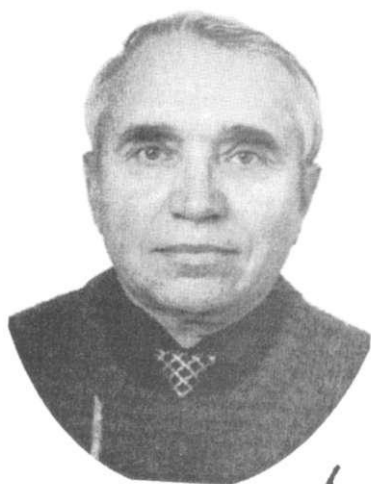

ВЧЕНІ НАУКМА

Олександр Іванович Погорілий

Біобібліографічний
показчик

Київ
2000

[Handwritten signature]

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА
АКАДЕМІЯ»
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Серія "ВЧЕНІ НаУКМА"
**Олександр
Іванович
Погорілий**

Біобібліографічний
показчик

Видавничий
дім
"KM Academia"

Київ
•
2000

Редакційна колегія серії:

М. Т. Брик (голова),
В. С. Горський, В. П. Моренець,
В. О. Шербак, Т. О. Ярошенко,
Н. Г. Антонок (секретар ради)

Погорілий Олександр Іванович:

Біобібліогр. покажч. / Укладач Т. О. Патрушева, авт. вступ. ст. Ю. В. Павленко. — К.: Видавн. дім "KM Academia", 2000. — 20 с. (Сер.: "Вчені НАУКМА").

Цей біобібліографічний покажчик праць виходить у серії "Вчені НАУКМА". започаткованій в 1999 р. У ньому репрезентовано праці вченого у галузях соціології та культурології, доктора соціологічних наук, професора, завідувача кафедри культурології та археології Національного університету "Кієво-Могилянська академія" Олександра Івановича Погорілого.

Для всіх читачів, небайдужих до становлення та розвитку української соціології.

Від укладача

Показчик праць О. І. Погорілого видано до 60-річного ювілею вченого.

Олександр Іванович — добре знаний в Україні та за її межами науковець, який результативно працює у галузі історії соціологічної та філософської думки, теоретичної соціології, культурології, соціології культури. Він одним із перших в Україні розробив і викладав університетський курс історії теорії культури. О. І. Погорілий — автор та співавтор низки навчальних посібників з історії соціології, плідно працює в галузі перекладу українською мовою творів класиків світової соціологічної думки.

*До розділу "Хронологічний показчик друкованих праць Олександра Івановича Погорілого" увійшли роботи з 1960 до 2000 рр. На початку кожного року подано окремі видання автора (книжки, монографії), а далі — за загальною абеткою назв — статті з наукових збірників, періодичних видань, розділи та глави з книг, словників, монографій. Праці, в яких Олександр Іванович був укладачем, упорядником, рецензентом, редактором, перекладачем, писав передмови або післямови, розміщено в кінці абетки за хронологією і позначено відповідно: "Уклад.:", "Упоряд.:", "Рец.:", "Рец.:...на кн." (коли автор є титульним рецензентом), "Ред.:", "Пер.:", "Передм.:", "Післям.:". Якщо немає самостійної назви передмови або рецензії, у квадратних дужках зазначено відповідно [Передмова], [Рецензія]. Праці, не переглянуті *de visu*, позначено астериксом.*

До довідкового апарату видання входять: вступна стаття Ю. В. Павленка, "Від укладача", "Основні дати життя та діяльності", подається іменний показчик праць вченого.

Бібліографічний опис та скорочення слів здійснено відповідно до державних стандартів України. Опис матеріалів проводився за правилами сучасного українського правопису. Вибір матеріалів закінчено у жовтні 2000 р.

Сподіваємось, що цей показчик, складений за активної участі Олександра Івановича, допоможе читачам краще познайомитись з історією і сучасним станом соціологічної та культурологічної науки.

Слово про вченого.

Олександр Іванович ПОГОРІЛИЙ

Серед українських суспільствознавців останніх десятиліть О. І. Погорілий займає окреме місце. Його копітка робота впродовж останньої чверті століття, що минає, зосереджена на дослідженні проблем соціологічної теорії, соціології культури, історії світової соціологічної та культурологічної думки, аналізу творчої спадщини класиків світової соціології. Вчений здійснює свої дослідження на широкому соціокультурному тлі, в контексті ідейних пошуків світової цивілізації. Результатами роботи він завжди щедро ділився з друзями, учнями і широким колом людей, які цікавляться філософськими, соціологічними і культурологічними проблемами. Здійснювалось це як через друковане слово (зокрема в ті часи, коли об'єктивний аналіз західних концепцій соціокультурного розвитку людства треба було подавати під виглядом їх критики), так і безпосередньо в студентській аудиторії, на лекціях і семінарах.

О. І. Погорілий народився 23 вересня 1940 р. в с. Онішки Оржицького району на Полтавщині в селянській родині. По закінченні місцевої школи бажання осягти людське буття і навколишню дійсність привели його до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка, на історико-філософський факультет, на який він вступив у 1957 р.

Починалась доба "Хрушовської відлиги". Люди все відвертіше висловлювали свої критичні погляди та думки, ставили питання про сутність радянського соціалізму і можливості його розвитку в бік демократії та гуманності. Голосніше лунало і невдоволення національною політикою в Україні. Але загалом на межі 50-х — 60-х рр. українська інтелігенція, засуджуючи злочини сталінського режиму, ще не прийшла до категоричного заперечення ідейних і політичних основ соціалістично-радянського ладу. Він вважався найкращим і об'єктивно прогресивним, але "викривленим" злочинами кінця 20-х — початку 50-х рр.

Тому використовуване хрушовським пропагандиським апаратом протиставлення "ленінських норм" сталінській дійсності певний час знаходило відгук у громадських колах. Більшість людей вважала, що після осуду злочинної політики влади часів "культу особи" радянське суспільство має подолати вади та викривлення і насправді очолити поступ людства. Успіхи тогочасної радянської науки (атомна енергетика, космонавтика тощо), комуністичного руху в світі, так само як і амністія політв'язнів та певна лібералізація перших років правління М. С. Хрушова, давали для цих сподівань певні підстави.

Кінець 50-х рр. став визначною віхою, у певному сенсі навіть переламним етапом у розвитку філософської думки в Україні. Значною мірою це було пов'язано з переїздом до Києва відомого російського філософа П. В. Копніна у 1958 р., який очолив кафедру діалектичного та історичного матеріалізму держуніверситету ім. Тараса Шевченка, а в 1962 р. став директором Інституту філософії АН УРСР. П. В. Копнін був широко відданий справі оновлення (на засадах "аутентичного марксизму") вітчизняної філософської думки і невдовзі став справжнім "володарем дум" молодих київських гуманітаріїв. Навколо нього гуртується творча молодь, яка прагне вирватися з полону старих ідеологічних догм і прилучитись до досягнень світової культури. Тому цілком природно, що в роки університетського навчання до кола учнів П. В. Копніна потрапив і О. І. Погорілий. Під впливом вчителя і за сприяння з його боку в університетські роки та під час аспірантури формувалося самостійне критичне мислення молодого дослідника. Цьому сприяли також його особисті дружні контакти зі своїми старшими колегами з "кола Копніна". Серед них слід, передусім, відзначити таких авторитетних філософів і культурологів, нині професорів Національного університету Києво-Могилянська академія, як С. Б. Кримський та М. В. Попович, а також професора Національного університету ім. Тараса Шевченка І. В. Бичка, з якими в ті роки Олександр Іванович зав'язав тісні й теплі стосунки на все життя.

Основною сферою творчих інтересів П. В. Копніна була логіка і методологія наукового пізнання. Він був одним із перших радянських філософів, які інституціалізували цей напрям філософських досліджень, що неабияк сприяло подоланню схоластичних схем "діамату та істмату". Вчені, які належали до створеної П. В. Копніним київської школи логіки і методології науки, у своїх дослідженнях прагнули осмислити специфіку пізнавальних процесів насамперед у сфері природничих наук, особливо фізики, яка у той час бурхливо розвивалась. Філософські питання фізики, астрономії і космології взагалі викликали широкий інтерес у багатьох гуманітаріїв тих років, тим більше, що ідеологічний пресинг, який почав знову посилюватись під кінець хрущовської доби, тут був виразно меншим, ніж у сфері суспільствознавства, де спроби логіко-методологічного аналізу наштотувались на жорсткі "табу", дотримання яких суворо пильнувала ціла армія партійних чиновників.

Тому цілком законно, що О. І. Погорілий під час навчання в університеті захоплюється філософськими проблемами астрофізики і, щоб глибше їх осягнути, влаштовується на роботу (паралельно з навчанням) до університетської обсерваторії, якою керував професор С. К. Всехсвятський. Цьому колу проблем присвячена перша стаття Олександра Івановича, надрукована під час його навчання на п'ятому курсі: "Про філософський зміст космологічної проблеми", надрукована у престижному московському журналі "Філософські науки" 1962 р. В ній молодий автор виступив проти примітивно-діаматівського розуміння співвідношення катего-

рій матерії, простору і часу, на захист концепції Всесвіту, який розширюється. Слід зазначити, що при обговоренні на редколегії цього журналу стаття київського студента викликала різкі ідеологічні заперечення з боку тодішніх радянських філософських авторитетів М. Руткевича і Е. Наана, і лише завдяки авторитету П. Копніна вона була надрукована.

Варто нагадати, що в ті часи офіційна радянська філософія стояла на, власне кажучи, натурфілософських позиціях енгельсівської "Діалектики природи", вороже ставлячись до новаторських фізичних теорій, зокрема до теорії відносності А. Ейнштейна та квантової механіки Н. Бора. В контексті такої ідейної ситуації стаття О. І. Погорілого, що викликала нападки з боку діаматівських ортодоксів, зробила свій внесок у справу подолання радянського філософсько-природознавчого примітивізму. Водночас захоплення таємниці Всесвіту відбилось і в написанні розвідки з вузькоспеціального астрономічного питання — про результати спостережень зміни блиску комети Барнхама, які автор проводив в обсерваторії Київського університету під керівництвом проф. С. К. Всехсвятського разом зі співробітницею обсерваторії, студенткою фізичного факультету Л. Даниленко.

Загострення ідейно-політичної ситуації в суспільстві в середині 60-х рр., яке відбувалось на загальному тлі кризи марксизму, було тісно пов'язане зі спробами її подолання у різноманітних неомарксистських течіях Західної Європи, головним чином у колах інтелектуальної лівиці ФРН. Треба було по-новому, без упередженості радянського догматизму, поглянути на спадщину К. Маркса, осмислити її в контексті загального розвитку світоглядних, зокрема соціокультурних концепцій. Навчаючись в аспірантурі при філософському факультеті Київського університету під керівництвом П. В. Копніна, О. І. Погорілий заглиблюється в німецьку традицію соціальної філософії і культурфілософії, усвідомлюючи марксизм як її органічну складову. Цьому неабиякою мірою сприяло його знайомство з талановитими, тоді ще молодими і водночас надзвичайно популярними в гуманітарних колах Росії московськими інтелектуалами, філософами Ю. М. Давидовим та П. П. Гайденом. Під їхнім впливом О. І. Погорілий починає досліджувати соціально-філософську і культурфілософську проблематику. Зовнішніми наслідками цієї роботи стали статті, присвячені аналізу поняття "матеріального" у "Капіталі" К. Маркса, а також аналізу наукової творчості відомого німецького філософа К. Левіта, тоді ще майже невідомого в СРСР, та доробку мислителів Франкфуртської школи (Г. Маркузе, Т. Адорно та ін.). У загальнофілософській площині увага Олександра Івановича в ті роки зосереджується на проблемах людського буття, передусім висвітленні їх німецьким екзистенціалізмом, зокрема — в працях одного з найвидатніших філософів ХХ століття М. Хайдеггера.

Ця та інші роботи вченого відбивали процес внутрішнього творчого подолання марксистської домінанти як власне О. І. Погорілого, так і, зага-

лом, української творчої молоді 60-х рр. Перебуваючи після закінчення аспірантури на викладацькій роботі в Інституті цивільної авіації, О. І. Погорілий намагався (наскільки це було можливо в ті роки) знайомити з новітніми віяннями європейської філософії своїх студентів, а, тим більше, друзів, з якими його пов'язувала також спільність ідейних пошуків і світоглядних орієнтирів.

Тим часом суспільство вступало у смугу брежнєвської реакції, однобічно названою згодом горбачовськими ідеологами "добом застою". Застій справді був, але тільки на рівні офіційно-кон'юнктурної ідеології та псевдокультури, що дедалі бруталніше нав'язувалися суспільству з кінця 60-х рр., особливо після придушення "Празької весни" 1968 р. Але творчі особистості були віддані пошукові правди, створювали новаторські, вільні від догматики твори літератури і мистецтва. В середині 50-х і 60-х рр. в українському суспільстві вже склався інтелектуальний прошарок з гостро критичним сприйняттям довколишньої радянської дійсності. Саме його представники відіграли вирішальну роль у соціокультурному оновленні на межі 80—90-х рр.

Виник літературно-публіцистичний самвидав, який в Україні мав дві складові частини: загальнодемократичну, сказати б, загальносоюзного масштабу з центрами у Москві, Ленінграді, Києві та інших провідних містах СРСР, та українську національно-демократичну, сили якої зосереджувались переважно в Києві та Львові. З російських центрів підпільно надходили праці О. І. Солженіцина, матеріали процесів над інакодумцями, "Хроніка текущих событий" тощо, тоді як в Україні складалася своя, орієнтована на національні проблеми, дисидентська традиція. Своїм постанням вона значною мірою завдячує відомій праці молодого літературознавця Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?", яка, звичайно ж, підпільним шляхом поширювалась тоді в Україні і стала справжнім маніфестом українських гуманітаріїв-шістдесятників. Не можна не згадати тут і таких імен, як Б. Антоненко-Давидович, В. Мороз, В. Чорновіл, М. Брайчевський, І. Драч, Л. Костенко, чия творчість виходила за межі власне публіцистики чи поезії, маніфестувала глибинну зміну нашої культурної парадигми.

Київське (як і московське, пітерське) інтелектуальне середовище другої половини 60-х—70-х рр. було просякнуте культурою самвидаву. Через нього ширились новаторські думки і, що в ті роки було надзвичайно істотно, складалась мережа довірливого спілкування між залученими до поширення нелегальної літератури людьми. Серед активістів українського дисидентського руху були і близькі зі студентських років друзі Олександра Івановича, зокрема співробітники Інституту філософії В. Лісовий (нині відомий український філософ і правозахисник) та Є. Пронюк (відомий правозахисник, депутат Верховної Ради двох скликань, голова Всеукраїнського товариства репресованих "Меморіал"). Тісне спілкування з ними сприяло залученню О. І. Погорілого до самвидавської мережі і розповсюдженню серед друзів та знайомих нелегальних матеріалів.

Водночас за часів перебування на посаді першого секретаря КПУ П. Ю. Шелеста в самому партійному апараті України були певні кола, яким (здебільшого при виразній радянсько-бюрократичній налаштованості) не чужими були наміри збільшення прав республіканського керівництва за рахунок послаблення диктату імперського центру та розширення сфери вживання української мови. Паралельно і серед київського дисидентства кінця 60-х — початку 70-х рр. було чимало людей, які вважали себе справжніми марксистами, але рішуче не приймали радянської дійсності.

Між дисидентами і владою лежала політична прірва. Але на індивідуальному рівні бувало й так, що в силу життєвих обставин людина потрапляла на роботу в партійні органи, але при цьому перебувала у внутрішній опозиції до влади, більше того, як у випадку з Олександром Івановичем, була причетна до дисидентського руху, поширюючи самвидавівські матеріали та тримаючи лідерів національно-демократичного табору в курсі намірів вищого партійного керівництва. Часто перебуваючи у відрядженнях по Україні і спілкуючись із високими партійними номенклатурниками в областях, відповідальний працівник апарату ЦК КП України О. Погорілий, ризикуючи кар'єрою, знайомить їх із самвидавівськими текстами І. Дзюби, О. Солженіцина, А. Сахарова. Отримавши доступ до судової справи Валентина Мороза, яка перебувала деякий час у відділі пропаганди й агітації ЦК КП України, він таємно знімає копію останнього листа В. Мороза до П. Шелеста і передає його В. Лісовому та Є. Проньку.

З відставкою П. Ю. Шелеста у травні 1972 р. політичні репресії в Україні проти діячів національно-демократичного руху виразно посилились. За видання підпільного "Українського вісника" до таборів та заслання було засуджено В. Чорновола і заведено справу на Є. Проньку та В. Лісового. В ході слідства було встановлено наявність їхніх близьких зв'язків з О. І. Погорілим, але прямих доказів його участі у поширенні непідцензурної літератури здобути карним органам не вдалося — насамперед, звичайно, завдяки мужності його заарештованих друзів, які категорично відмовились давати будь-які свідчення проти нього. Олександр Іванович уникнув арешту, але за особистим розпорядженням нового першого секретаря України В. В. Щербицького був звільнений з роботи в апараті ЦК КПУ і направлений на кафедру філософії у Київський політехнічний інститут під нагляд місцевого керівництва із забороною надалі займати відповідальні партійні чи державні посади. Як згадує вчений, тодішня завідувачка кафедри Т. Черкасова наглядала за ним дуже ретельно, як кажуть, "з енергією і власною ініціативою". Водночас він зі широю вдячністю згадує колектив кафедри, який у переважній більшості ставився до нього з розумінням і всіляко підтримував "опального партійця". Тепло згадує вчений також ту моральну підтримку, яку йому в цей час надавали з Москви Ю. Давидов та П. Гайдено, які, до речі, самі зазнавали політичних переслідувань. Із вдячністю говорить О. І. Погорілий і про директора Інституту філософії АН України академіка В. І. Шинкарука, який спробував, було, взяти його на роботу в Інститут, про що відразу ж дізнались "нагорі" і категорично заборонили це робити.

Весь цей складний період свого життя О. І. Погорілий досліджував світову соціологічну і культурологічну традиції. За моральної підтримки і під впливом їхніх теоретичних ідей він вивчає філософську спадщину М. Хайдеггера. Водночас у коло його зацікавлень потрапляє й інша постать, не менш знакова для німецької гуманітарної традиції минулого сторіччя — М. Вебер, що природно завершується написанням статей і розробленням навчальних курсів з теорії і історії соціології та соціології культури. Результати "хайдеггерознавчих" студій дослідника знайшли зокрема висвітлення у кандидатській дисертації, яка була успішно захищена 1975 р. її тема — еволюція світоглядних засад творчості М. Хайдеггера, зокрема аналіз того відомого "повороту", який став основою відмінностей проблематики і стилю філософствування "раннього" і "пізнього" Хайдеггера. В роботі зроблено спробу визначити місце цього видатного німецького мислителя в розвитку західної філософії, яка на початок ХХ ст. майже забула онтологічну проблематику.

Після захисту дисертації вчений спробує "втекти з заслання" і позбутись принизливого нагляду. У зв'язку з цим він тепло згадує нині покійного завідувача кафедри історичного матеріалізму — професора О. Я. Лисенка, який не побоювався заступитись за нього, походив по кабінетах пихатих партійних можновладців і, зрештою, домогся "высочайшего разрешения" на перехід "неблагонадійного" викладача до Київського університету ім. Тараса Шевченка. У 1975 р. О. І. Погорілий починає викладацьку діяльність на філософському факультеті Київського університету. Він першим в Україні розробив і читав там з 1975 по 1983 р. курс історії світової культури, який виразно контрастував своєю змістовністю та ідеологічною неупередженістю з традиційними істматівськими формами висвітлення минулого. Навколо Олександра Івановича стали зосереджуватися студенти, не задоволені ортодоксально-офіційною догматикою радянського марксизму. Внаслідок цього навколо нього склався гурток глибшого вивчення теорій соціокультурного розвитку людства та порівняльного аналізу надбання основних цивілізацій. Його членами стали студенти В. Павленко, І. Лосев, А. Карась, Б. Чумаченко та ін. Тут на рівні доповідей і рефератів розглядалися концепції А. Дж.Гойнбі і М. Вебера, порівнювались форми і тенденції розвитку окремих культурних традицій. Для багатьох членів цього гуртка, зокрема для автора цих рядків, вплив О. І. Погорілого у той час відіграв найістотнішу роль у виборі подальшого творчого шляху. Стало зрозуміло, яким чином, не вступаючи у відверту конфронтацію з правлячим режимом та його ідеологією, можна поглиблено, на фаховому рівні, займатися соціокультурними дослідженнями.

Значною мірою завдяки Олександрові Івановичу ми дізнавались і про корифеїв західного суспільствознавства (Е. Дюркгайма, М. Вебера, Г. Маркузе та інш.), і про розробки провідних культурологів, таких зокрема, як С. С. Аверінцев, Л. М. Баткін чи Є. Б. Рашковський. На тлі істматівської ортодоксії тих років це було справжнім відкриттям нових просторів,

збуджувало увагу і провокувало розвиток самостійного критичного мислення. Непересічне значення мало особисте спілкування з Олександром Івановичем під час прогулянок парком Шевченка біля університету та в його завжди гостинному домі, душею якого була дружина вченого Василина Степанівна, нині, на жаль, покійна.

Паралельно з курсом історії світової культури, на жаль, ліквідованим на філософському факультеті в часи нетривалого правління Ю. В. Андропова у 1983 р. (на частя, допомогли історики, які дали можливість протягом року читати цей курс у них), О. І. Погорілий розробляє курс з історії соціологічних вчень, який читає на філософському факультеті, а потім — на факультеті соціології і психології (коли той виокремився з першого) Київського університету з 1976 р. до 1991 р. Це також був перший академічний курс з історії і теорії соціології в Україні. Його слухачі па лекціях і семінарах знайомилися з різними, альтернативними істмату, концепціями західних мислителів. Це сприяло не лише розширенню професійних знань та суспільствознавчо-гуманітарної ерудиції, а й розкривало нові, незвичні підходи до осмислення процесів, що відбувалися в агонізуючому радянському суспільстві.

Курси з історії світової культури та історії соціології поглиблювалися з кожним роком завдяки ретельному дослідженню О. І. Погорілим класиків філософсько-історичної й культурфілософської думки та сучасного стану відповідних галузей знання у світі. Ця наукова робота знаходила своє втілення у статтях, присвячених творчості І. Г. Гердера, М. і А. Веберів та інш. Про багатьох із них, зокрема про Н. Еліаса і його концепцію процесу цивілізації як процесу довготривалих змін у манерах і "хабітусі" елітних верств західного суспільства, український читач уперше дізнався саме з цих публікацій.

Узагальненого вигляду такі дослідження набули у монографії, присвяченій аналізу основних тенденцій розвитку сучасної західної соціології культури, яка вийшла 1987 р. — в часи, коли у Москві М. С. Горбачовим вже було проголошено курс перебудови і гласності. Але в Україні під патронатом В. В. Щербицького режим брежневського зразка зберігався майже непорушно, і нові ідеї можна було провести друком лише під традиційною маркою "критики буржуазних концепцій". Тогочасний читач це добре розумів і, пропускаючи ритуальні цитати вступного розділу, заглиблювався у думки закордонних мислителів, вистецтвом викладу яких О. І. Погорілий завжди майстерно володів.

Об'єктивно ці праці Олександра Івановича, як і його колег у Києві, наприклад, І. В. Бичка, та Москві — вже згаданого Ю. М. Давидова, також В. П. та П. П. Гайденко, Е. Ю. Соловйова, І. С. Вдовіної та інш. відігравали величезну культурно-просвітницьку роль, ознайомлюючи суспільство з ідеями провідних західних мислителів ХХ ст., чії праці стали широко перекладати російською мовою лише в 80 - 90-х рр.

1991 р. позначився в житті О. І. Погорілого двома знаменними подіями: захистом докторської дисертації "Проблеми культури в сучасній німецькій соціології", яка підсумовувала його багаторічні дослідження в цій галузі, та запрошенням його на посаду професора на кафедру соціології щойно відкритого Національного університету "Києво-Могилянська академія."

Докторська дисертація О. І. Погорілого відкривала перед науковим світом України майже невідому йому німецьку культурсоціологію останніх десятиліть. Її дослідницька проблематика стосувалась насамперед постмодерних течій західної культури, концепції культурних циклів В. Бюля, аналізу зміни ідейної спрямованості нових соціальних рухів Німеччини в бік культурних орієнтирів з прагненням замінити парадигми "суспільства споживання" вищими, орієнтованими на класичну традицію, цінностями. В цій роботі знайшли своє висвітлення та обстоювання регіональних цінностей "малих вітчизн" Х. Бевергунтеном, і проблеми ціннісних орієнтацій так званих "нових суспільних рухів", і соціологія цивілізації та історія етикету Н. Еліаса, і новітні переосмислення німецькими культурсоціологами ідейної спадщини М. Вебера, К. Манхейма та інших корифеїв першої половини ХХ ст. Велике значення в житті Олександра Івановича мав початок роботи в університеті "Києво-Могилянська академія". Тут упродовж 90-х рр. повною мірою розкрився його багатогранний талант науковця, викладача і перекладача. Він продовжує систематизувати й узагальнювати основні напрями розвитку західної соціології культури, видає два ґрунтовних навчальних посібники: "Історія соціології. Від античності до початку ХХ ст." у співавторстві з М. В. Захарченком (1993) та "Соціологічна думка ХХ ст." (1996). Багатьом провідним німецьким соціальним мислителем ХІХ—ХХ ст. присвячено статті О. І. Погорілого в енциклопедичному словнику з соціології (1998).

Ці праці відбивались у розроблених О. І. Погорілим нових авторських курсах, присвячених зокрема класичним і сучасним соціологічним теоріям та історії української соціологічної думки. В них, відповідно до завдань національної соціологічної освіти, в узагальненому вигляді подано панораму розвитку соціологічних, соціально-політичних, соціально-економічних і культурсоціологічних вчень.

Упродовж останнього десятиліття О. І. Погорілий плідно працює і над розпочатими ще у 80-х рр. перекладами основних праць класика світової культурсоціології М. Вебера. Завдяки копіткій роботі Олександра Івановича вони вперше, з ґрунтовними передмовами та коментарями, побачили світ українською мовою. Насамперед ідеться про епохальне дослідження "Протестанська етика і дух капіталізму" (1994) та поважний том соціологічних, загально-історичних і політологічних статей цього мислителя (1996).

У 1998 р. О. І. Погорілий очолив кафедру культурології та археології "НаУКМА". Вибір його кандидатури на цю посаду був визначений усім його творчим і викладацьким шляхом. Адже саме Олександрові Івановичу

належить в Україні першість у читанні курсів історії світової культури та дослідження культурфілософських і культурсоціологічних вчень ХХ СТ. Колектив кафедри, на якій працюють і його учні, щиро вітас поважного вченого, викладача і перекладача зі славним ювілеєм та майже сорокалітнім стажем науково-дослідницької діяльності.

*Павленко Ю. В.,
професор кафедри культурології
та археології НАУКМА,
доктор філософських наук*

Олександр Іванович Погорілий: основні дати життя і діяльності

- 23 вересня 1940 р.** народився в селі Онішки, Оржицького р-ну, Полтавської області. Навчався в Онішківській семирічній та Оржицькій середній школах.
- 1957—1962 рр.** — студент відділення філософії історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Тараса Шевченка.
- 1962—1965 рр.** — аспірант кафедри діалектичного та історичного матеріалізму цього ж університету.
- 1965—1966 рр.** — інспектор відділу викладання суспільних наук Міністерства освіти УРСР.
- 1966—1969 рр.** — викладач кафедри філософії Київського державного інституту інженерів цивільної авіації.
- 1969—1973 рр.** - відповідальний працівник відділу пропаганди й агітації ЦК Компартії України. Звільнений з роботи за зв'язки з правозахисним рухом.
- 1973—1975 рр.** — старший викладач кафедри філософії Київського політехнічного інституту.
- 1975—1985 рр.** - старший викладач, доцент філософського факультету Київського державного університету ім. Тараса Шевченка.
- 1985—1987 рр.** - докторант Інституту соціології АН СРСР.
- 1988—1991 рр.** — завідувач кафедри соціології філософського факультету Київського державного університету ім. Тараса Шевченка.
- 1991—1994 рр.** — завідувач кафедри історії і теорії соціології факультету соціології та психології цього ж університету.
- 1994—1998 рр.**- професор кафедри соціології Національного університету "Києво-Могилянська академія".
- З 1998** донині — завідувач кафедри культурології та археології цього ж університету.

Про О. І. Погорілого

1. Погорілий Олександр Іванович: [Коротка біографічна довідка] // Соціологія: короткий енциклопедичний словник / Уклад.: В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін.; Ред. В. І. Волович (заг. ред).— К., 1998.— С. 398—399.
2. Погорілий Олександр Іванович // Хто є хто в західній та вітчизняній соціології: Навч. соціолог. слов. для студ. / Уклад.: В. М. Піча, І. І. Доцяк, Д. Є. Забзалюк.— Л., 1999.— С. 110—111.

Хронологічний покажчик друкованих праць Олександра Івановича Погорілого

1960

3. Наблюдение блеска кометы Барнхама 1959 К / Л. І. Даниленко, О. І. Погорілий // *Астрономический циркуляр*, издаваемый Бюро Астросовета АН СССР.— 1960.— № 214.— С. 4—5.

1962

4. О философском смысле космологической проблемы // *Филос. науки.*— М., 1962.— № 1.— С. 88—94.

1966

5. До питання про категорію "матеріального" у "Капіталі" К. Маркса // *Проблеми філософії: Міжвід. наук. зб.*— Вип. 1.— К., 1966.— С. 126—134.

1967

6. Критика історико-філософської концепції Карла Левіта // *Проблеми філософії: Міжвід. наук. зб.*— Вип. 5. Питання історії філос.— К., 1967.— С. 123—132.
7. Проти спроб фальсифікації марксистського матеріалізму в дусі фундаментальної онтології М. Хайдеггера // *Проблеми філософії: Міжвід. наук. зб.*— Вип. 6.— К., 1967.— С. 125—132.

1969

8. Хайдеггер і "самокритика" сучасної буржуазної філософії // *Філософ. думка.*— 1969.— № 3.— С. 128—136.

1970

9. Лівіше всіх "лівих" (критика ідеології "лівого радикалізму") // *Під прапором ленінізму.*— 1970.— № 4.— С. 73—76.
10. Рец.: [Рецензія] // *Філософ. думка.*— 1970.— № 3.— С. 123.— Рец. на кн.: *Бычко И. В. Познание и свобода.*— М.: Изд-во полит. лит., 1969.— 215 с.

1972

11. Друзья и враги народов Индостана // Под знаменем ленинизма.— 1972.— № 1.— С. 69—71.

1975

12. Эволюция экзистенциализма М. Хайдеггера и кризис современной буржуазной философии: Автореф. дис. ... канд. философ. наук / Киев. гос. ун-т им. Тараса Шевченко.— К., 1975.— 20 с.

1977

13. Принцип "формальной рациональности" в социологии Макса Вебера // Проблемы философии: Міжвід. наук. зб.— Вип. 40.— К., 1977.— С. 124—129.

1978

14. Сост.: Методическая разработка курса "Всеобщая история культуры" для студентов философского факультета Киевского государственного университета / Киев. гос. ун-т им. Тараса Шевченко; Каф. ист. материализма.— К., 1978.— 26 с.

1979

15. Проблемы развития культуры в философско-исторической концепции И. Г. Гердера / А. И. Погорельий, А. М. Феоктистов // Проблемы философии: Респ. межвед. науч. сб.— Вып. 46. Проблемы социального познания и практика.— К., 1979.— С. 132—142.

1982

16. Кризис гуманистических идей в современной буржуазной философии истории // Методологические аспекты общественного познания.— К., 1982.— С. 65—79.

17. Нове дослідження проблеми об'єкта і суб'єкта / О. І. Погорілий, Ю. А. Іщенко // Філософ. думка.— 1982.— № 1.— С. 124—126.

18. Ред.: Методологические аспекты общественного познания. / И. Ф. Надольный, А. И. Погорельий др.— К.: Вища шк., 1982.— Член редкол.

1983

19. Сучасні філософські школи і напрямки (програма спецкурсу для іноземних студентів).— К.: Вид-во КДУ, 1983.

20. Сост.: Программа спецкурса "Критика современной буржуазной социологии" для советских и иностранных студентов / М-во высш. и среднего спец. образования УССР; Киев. гос. ун-т им. Тараса Шевченко.— К.: КГУ, 1983.— 11 с.

1986

21. Проблемы и противоречия буржуазной социологии культуры // Материальное и духовное в социальном развитии.— К., 1986.— С. 183—199.

1987

22. Критика современной буржуазной социологии культуры.— К.: Вища шк., 1987.— 160 с. (Сер.: Вопросы теории и практики контрпропаганды).

1988

23. Концепция бюрократии Альфреда Вебера // Социолог. исследования.— М., 1988.— № 6.— С. 117—120.

24. Пер.: Вебер А. Чиновник / Пер. з нім. О. І. Погорілий // Там само.— С. 120—128.

1989

25. Западногерманская социология перед лицом новых культурно-идеологических тенденций: [Гл. 4, § 1, 2] // ФРГ глазами западногерманских социологов: Техника — интеллектуалы — культура / Отв.ред. Ю. Н. Давыдов, АН СССР. Ин-т социологии.— М., 1989.— С. 196—217.

1990

26. Не запізнаємося до раю, або чи масмо ми нині українську національну філософію: [Участь у “круглому столі”] // Україна.— 1990.— № 24.— С. 16—19.

27. Норберт Элиас и проблемы социологической теории цивилизации // Проблемы философии: Респ.межвед. науч. сб.— Вып. 83. Идеология и наука.— К., 1990 — С. 96—107.

28. Ред.: Проблемы философии: Респ.межвед.науч. сб.— Вып. 83. Идеология и наука / Редкол.: М. Ф. Тарасенко (отв. ред.), А. И. Погорельий, В. Г. Семенови др; М-во высш. и среднего спец. образования УССР; Киев. гос ун-т им. Тараса Шевченко — К., 1990 — 133 с.— Зам. гл. ред., отв. за вып.

1991

29. Макс Вебер: цінності і раціоналізація // Проблеми філософії: Республік. міжвід. наук. зб.— Вип. 87. Культура, світогляд, гуманізм.— К., 1991.— С. 77—82.

30. Ред.: Проблеми філософії: Республік. міжвід. наук. зб.— Вип. 87. Культура, світогляд, гуманізм / Редкол.: М. Ф. Тарасенко (відп. ред.), О. І. Погорілий, В. Г. Семенов та ін.— К.: Либідь, 1991.— 135 с.— Член редкол.

31. Пер.: Вебер М. Напрями і ступені релігійного заперечення світу / Пер. з нім. О. І. Погорілий // Там само.— С. 82—91.

1992

32. Західна соціологія культури: класика і сучасні підходи // Проблеми соціології: Міжвід. наук. зб.— Вип. 1. Актуальні проблеми соціології культури й освіти / М-во освіти України.— К., 1992.— С. 24—29.

33. Проблемы культуры в современной немецкой социологии (историко-методологический анализ): Афтореф.дис. ... д-ра социолог. наук / Киев. гос. ун-т им. Тараса Шевченко.— К., 1992.— 39 с.

34. Ред.: Проблеми соціології: Міжвід. наук. зб.— Вип. 1. Актуальні проблеми соціології культури й освіти / Редкол.: В. І. Волович (відп. ред.), О. І. Погорілий, Л. Г. Ніколаєнко; М-во освіти України.— К.: Либідь, 1992.— 115 с.— Заст. відп. ред.

35. Пер.: Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Пер. з нім. О. І. Погорілий // Проблеми соціології: Міжвід. наук. зб.— Вип. 1. Актуальні проблеми соціології культури й освіти / М-во освіти України.— К., 1992.— С. 111—115.

1993

36. К. Маркс і соціальна теорія марксизму: [Гл. 7, § 1, 2] // Історія соціології від античності до початку ХХ ст.: Навч. посіб. / М. В. Захарченко, О. І. Погорілий.— К., 1993.— С. 214—223.

37. Макс Вебер і теорія соціальної дії: [Гл. 11, § 1, 2, 3, 4, 5] // Там само.— С. 279—300.

38. Німецька формальна соціологія кінця ХІХ — початку ХХ ст. (Ф. Тьонніс та Г. Зіммель): [Гл. 10, § 1, 2, 3] // Там само.— С. 261—278.

39. Програма навчального курсу "Історія соціології" для студентів спеціальності "Соціологія" / *О. І. Погорілий, М. В. Захарченко* // Соціологічний вимір вищої освіти України: Метод.зб.прогр., темат. планів, тез лекцій / Уклад.: *В. І. Волович, О. М. Мовчан*; М-во освіти України.— К., 1993.— С. 39—63.

40. Програма навчального курсу "Соціологія" для студентів природничих та гуманітарних факультетів. Навчальний план курсу "Соціологія" / *О. І. Погорілий, В. І. Волович, М. В. Захарченко* та ін. // Там само.— С. 3—19.

41. Реформа вищої школи очима спеціалістів / *О. І. Погорілий, О. А. Олексійова* // Там само.— С. 106—111.

42. Соціологічна концепція Е. Дюркгайма: [Гл. 12, § 1, 2, 3, 4, 5] // Історія соціології від античності до початку ХХ ст.: Навч. посіб. / *М. В. Захарченко, О. І. Погорілий*.— К., 1993.— С. 300—323.

43. Соціологічні ідеї консерватизму, лібералізму й утопічного соціалізму: [Гл. 4, § 1, 2, 3] // Там само.— С. 131—142.

44. Передм.: [Передмова] // Там само.— С. 3—6.

45. Післям.: [Післямова] // Там само.— С. 324—326.

1994

46. Класична спадщина у контексті вузівського курсу соціології // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб.— Вип. 2. / Редкол.: *В. Ю. Биков (гол. ред.), В. І. Волович, О. І. Погорілий*; М-во освіти України.— К., 1994.— С. 17—19.

47. Норберт Еліас і проблеми соціології культури // Проблеми розвитку соціології на сучасному етапі (теоретичні та методичні питання): Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ / НАН України. Ін-т соціології.— К., 1994.— С. 233—236. [Без дати провед. конф.]

48. Ред.: Нові технології навчання: Наук.-метод.зб.— Вип. 2. / Редкол.: *В. Ю. Биков (гол. ред.), В. І. Волович, О. І. Погорілий*, М-во освіти України.— К.: ІСДО, 1994.— 216 с.— Член редкол.

49. Пер.: *Вебер М.* Протестантська етика і дух капіталізму / Пер. з нім. *О. І. Погорілий*.— К.: Основи, 1994.— 261 с.

50. Передм.: Макс Вебер і його класична праця // *Вебер М.* Протестантська етика і дух капіталізму / Пер. з нім. *О. І. Погорілий*.— К., 1994.— С. 3—18.

1996

51. Соціологічна думка ХХ століття: Навч. посіб. / Міжнар. фонд "Відродження".— К.: Либідь, 1996.— 224 с.— (Трансформація гуманіт. освіти в Україні).

52. Михайло Грушевський як соціолог // "Україна: людина, суспільство, природа": Тези доп. щоріч. наук. конф., м. Київ, 25—26 січ. 1996 р. / НаУКМА.— К., 1996.— С. 64.

1997

53. До питання про предмет історії соціології як науки // Україна: людина, суспільство, природа: Тези доп. 3-ої щоріч. наук. конф. (присвяч. 400-й річниці народж. і 350-й річниці смерті Петра Могили), м. Київ, 23—24 січ. 1997 р. / НаУКМА.— К., 1997.— С. 99—100.

54. Історичний розвиток соціологічної думки у країнах Західної Європи та Росії: [Лекція 3] // Соціологія: курс лекцій / Редкол.: *В. М. Піча (гол. ред.), О. М. Семашко, Н. Й. Черниш*.— К., 1997.— С. 45—61.

1998

55. Вебер (Weber) Карл Еміль Максиміліан (Макс) // Соціологія: короткий енциклопедичний словник / Уклад.: *В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко* та ін.; Ред. *В. І. Волович (заг. ред.)*.— К., 1998.— С. 54—56.

56. Еліас Норберт // Там само.— С. 158—159.
 57. Маннгейм (Маннхейм) (Mannheim) Карл // Там само.— С. 298—300.
 58. Маркс Карл // Там само.— С. 300—303.
 59. Світосистемний аналіз // Там само.— С. 465—466.
 60. Соціологія розуміння // Там само.— С. 570—572.
 61. Фрейдомарксизм // Там само.— С. 670—671.
 62. Хабермас (Habermas) Юрген // Там само.— С. 671—672.
 63. Хайек (Наеук) Фрідріх фон // Там само.— С. 672—673.
 64. Школа франкфуртська // Там само.— С. 688—689.
 65. Шпенглер (Spengler) Освальд // Там само.— С. 689—691.
 66. Пер.: Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Пер. з нім. *О. І. Погорілий*.— К.: Основи, 1998.— 534 с.
 67. Післям.: Читаючи Вебера // Там само.— С. 479—495.
 68. [Прим. до вид.] // Там само.— С. 496—514.

1999

69. Громадянське суспільство в українській перспективі // Громадянське суспільство як здійснення свободи центральноєвропейського досвіду: Збірник.— Л., 1999.— С. 205—210.
 70. Рец.: ... Рец. на кн.: Наукові записки НаУКМА.— Т. 9. Спеціальний випуск: У 2-х ч. / Редкол.: *В. С. Брюховецький, В. І. Полтавець, С. С. Іванюк* та ін.; Упоряд.: *М. Т. Брик, Н. Г. Антонюк*; НаУКМА.— К.: Видавн. дім “КМ Academia”, 1999.— Ч. 1—223 с.; Ч. 2—440 с.
 71. Ред.: Культурологічні студії: Зб. наук. пр.— Вип. 2 / Редкол.: *О. І. Погорілий (відп. ред.), О. Г. Колесніков, С. Ж. Пустовалов, О. В. Бондарець*; НаУКМА.— К.: Видавн. дім “КМ Academia”, 1999.— 320 с.— Відп. ред.
 72. Ред.: Наукові записки НаУКМА.— Т. 9. Спеціальний випуск: У 2-х ч. / Редкол.: *В. С. Брюховецький, В. І. Полтавець, С. С. Іванюк, О. І. Погорілий* та ін.; Упоряд.: *М. Т. Брик, Н. Г. Антонюк*; НаУКМА.— К.: Видавн. дім “КМ Academia”, 1999.— Ч. 1—223 с.; Ч. 2—440 с.— Член редкол.сер. “Культурологія і мистецтвознавство”.
 73. Ред.: Наукові записки НаУКМА.— Т. 11. Соціологія / Редкол.: *В. С. Хмелько (голова), В. І. Паніотто, О. І. Погорілий* та ін.; НаУКМА.— К.: КПВД “Педагогіка”, 1999.— 76 с.— Член редкол.
 74. Ред.: Наукові записки НаУКМА.— Т. 7. Політологія, соціологія / Редкол.: *В. С. Хмелько (голова), В. І. Паніотто, О. І. Погорілий* та ін.; НаУКМА.— К.: Видавн. дім “КМ Academia”, 1999.— 87 с.— Член редкол.

2000

75. Ред.: Наукові записки НаУКМА.— Т. 18. Спеціальний випуск: У 2-х ч. / Редкол.: *В. С. Брюховецький, С. С. Іванюк, В. М. Зубко, О. І. Погорілий* та ін. Упоряд.: *М. Т. Брик, Н. Г. Антонюк*; НаУКМА.— К.: Видавн. дім “КМ Academia”, 2000.— Ч. 1—199 с.; Ч. 2—221 с.— Член редкол.сер. “Теорія та історія культури”.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Антонюк Н. Г. 70, 72, 75
Биков В. Ю. 46, 48
Бондарець О. В. 71
Брик М. Т. 70, 72, 75
Брюховецький В. С. 70, 72, 75
Бычко И. В. 10
Вебер А. 23, 24
Вебер М. 13, 29, 31, 35, 37, 49, 50, 55, 66, 67, 68
Волович В. І. 1, 34, 35, 39, 40, 41, 46, 48, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65
Гердер И. Г. 15
Грушевський М. С. 52
Давыдов Ю. Н. 25
Даниленко Л. І. 3
Доцяк І. І. 2
Дюркгайм Е. 42
Еліас Н. (Элиас Н.) 27, 47, 56
Забзалюк Д. Є. 2
Захарченко М. В. 1, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65
Зіммель Г. 38
Зубко В.М. 75
Іванюк С. С. 70, 72, 75
Іщенко Ю. А. 17
Колесников О. Г. 71
Левіт К. 6
Маннгейм К. 57
Маркс К. 5, 36, 58
Мовчан О. М. 39, 40, 41
Могила П. 53
Надольный И. Ф. 18
Ніколаєнко Л. Г. 34, 35
Олексійова О. А. 41
Паніотто В. І. 73, 74
Піча В. М. 2, 54
Погорелый А. И. див. Погорілий О. І.
Погорілий О. І. 1, 2, 3, 15, 17, 18, 24, 28, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 66, 67, 71, 72, 73, 74, 75
Полтавець В. І. 70, 72
Пустовалов С. Ж. 71
Семашко О. М. 54
Семенов В. Г. 28, 30
Тарасенко В. І. 1, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68
Тарасенко М. Ф. 28, 30
Тьонніс Ф. 38
Феокистов А. М. 15
Хабермас Ю. 62
Хайдеггер М. 7, 8, 12
Хайек Ф. 63
Хмелько В. Є. 73, 74
Черниш Н. Й. 54
Шпенглер О. 65
Элиас Н. див. Еліас Н.

Зміст

Від укладача.....	3
<i>Павленко Ю. В.</i> Слово про вченого. Олександр Іванович Погорілий.....	4
Олександр Іванович Погорілий: основні дати життя і діяльності	13
Про О. І. Погорілого.....	14
Хронологічний покажчик друкованих праць Олександра Івановича Погорілого.....	14
Іменний покажчик.....	19

Наукове видання

ПОГОРІЛИЙ Олександр Іванович

Бібліографічний покажчик

Серія "Вчені НАУКМА "

Редактор *Л. С. Бойко*

Художнє оформлення

Н. В. Московської, О. В. Остапова

Верстка *Ю. В. Копаня*

Коректор *С. В. Цушко*

Друк *Л. К. Сем'янівської*

Палітурні роботи виконали:

Г. І. Семенюк, Л. Г. Усиченко,

О. М. Ганнисиц, Я. П. Намака

Підписано до друку 30.11.2000 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетн. № 1. Друк офсетний.

Умовн.-друк. арк. 1,16. Обл.-вид. арк. 1,25.

Наклад прим. Зам. 0-187.

Видавничий дім "КМ Academia"

Друкарня НАУКМА

Адреса видавництва та друкарні:

04070, Київ-70, вул. Сковороди, 2.

Тел.: (044) 416-60-92 Е-mail: kopa@alex-ua.com

<http://www.alex-ua.com/~kopa/>